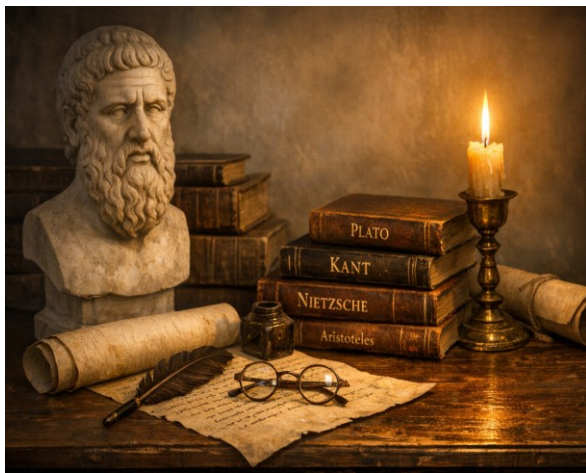

SELECCIÓ DE TEXTOS

LECTURES OBLIGATÒRIES 2025-26

Aquest recull presenta les lectures obligatòries dels principals autors de la història de la filosofia que treballarem al llarg del curs. A través dels seus textos, entrarem en contacte directe amb les grans preguntes sobre el coneixement, la veritat, la llibertat, la justícia i el sentit de la vida. Les lectures no són només objecte d'estudi, sinó una invitació a pensar, a interpretar i a dialogar amb idees que, tot i haver nascut en altres èpoques, continuen interpel·lant-nos avui. Aquest itinerari vol ajudar-te a situar cada autor en el seu context i a desenvolupar una mirada crítica i reflexiva sobre el món.

<https://espaihermes.com>
ISBN: 978-84-09-76230-9

Contingut

Immanuel Kant: Fonamentació de la metafísica dels costums (1785)	1
Idees clau per a la lectura dels textos de la <i>Fonamentació de la metafísica dels costums</i>	1
Fonamentació de la metafísica dels costums	4
Primera secció: Transició del coneixement racional comú de la moralitat al coneixement filosòfic	4
La bona voluntat com a condició de la moralitat	4
Les qualitats que poden afavorir la bona voluntat	5
La bona voluntat és bona en si mateixa	5
El concepte de bona voluntat i el concepte de deure	5
Actuar per deure o interès	5
El valor moral d'actuar per deure . Exemples	6
La felicitat com a deure, no com a inclinació	6
L'amor pràctic com a deure	7
Segona secció: <i>Transició de la Filosofia moral popular a la Metafísica dels costums</i>	7
La voluntat com a raó pràctica	7
L'imperatiu com a manament de la raó	7
El bé moral com a principi objectiu de la raó	7
Els imperatius i la imperfecció de la bona voluntat	8
Els imperatius són hipotètic o categòrics	8
Distinció entre l'imperatiu hipotètic i l'imperatiu categòric i	8
Què expressa l'imperatiu?	8
Què representa l'imperatiu hipotètic i el categòric?	9
Els imperatius de les ciències	9
La felicitat	9
L'imperatiu de la moralitat	10
La distinció dels imperatius en funció de la voluntat	10
Anàlisi dels imperatius d'habilitat	10
Anàlisi dels imperatius de prudència	11
Anàlisi de l'imperatiu categòric	11
L'imperatiu categòric només pot ser a priori	12
L'imperatiu categòric és l'únic que s'expressa com a llei pràctica	12
L'imperatiu categòric conté la màxima de la universalitat	12
Enunciat general d'imperatiu categòric	13
Exemples d'imperatiu categòric	13
La transgressió d'un deure	14
El deure només s'expressa en imperatius categòrics	14
La voluntat	15
El fonament de l'imperatiu categòric	15
L'ésser humà existeix com a fi en si mateix	15
Formulació III de l'imperatiu categòric	16
Nous exemple d'imperatiu categòric	16

IMMANUEL KANT: FONAMENTACIÓ DE LA METAFÍSICA DELS COSTUMS (1785)

Traducció i notes de Joan Leita.
Barcelona (2009): Edicions 62
(Adaptació P.Llorente)

IDEES CLAU PER A LA LECTURA DELS TEXTOS DE LA *FONAMENTACIÓ DE LA METAFÍSICA DELS COSTUMS*

Aquest apartat recull les **idees fonamentals** que apareixen als textos treballats. Serveix com a **guia de lectura, suport per al comentari de text i síntesi teòrica** del pensament moral de Kant.

1. La bona voluntat: fonament de la moralitat.

- L'únic bé absolut és la bona voluntat.
- Cap qualitat natural (intel·ligència, coratge, perseverança...) és bona per si mateixa.
- Els béns externs (riquesa, poder, felicitat) no tenen valor moral.
- El valor moral depèn de la voluntat amb què s'actua, no del resultat.

Idea principal : una persona només és moralment valuosa si actua per bona voluntat.

2. Virtuts i qualitats personals: valor condicionat

- Qualitats com la moderació o l'autodomini poden facilitar l'acció moral.
- Aquestes qualitats **no són bones sense restricció**.
- Sense bona voluntat, poden fer el mal més eficaç.

Idea principal: la bona voluntat és sempre el criteri últim del valor moral.

3. La bona voluntat és bona en si mateixa

- La bona voluntat no és bona pels seus efectes.
- És bona **pel simple voler**, encara que fracassi.
- L'èxit o el fracàs no afegeixen ni resten valor moral.

Idea principal: el valor moral és intern, no depèn de la utilitat.

4. Bona voluntat i deure

- El concepte de **deure** permet comprendre millor la bona voluntat.
- El deure apareix quan hi ha resistència de les inclinacions.
- Com més difícil és actuar, més clar es manifesta el valor moral.

Idea principal: el deure fa visible la moralitat.

5. Actuar per deure o per interès

- No totes les accions conformes al deure tenen valor moral.
- Cal distingir entre: actuar **per deure**; actuar **per interès o inclinació**
- Exemple del botiguer: acció correcta, però interessada.

Idea principal: el que importa no és què fem, sinó **per què ho fem**.

6. El valor moral d'actuar per deure (exemples)

- Conservar la vida per inclinació no té valor moral.
- Conservar-la **per deure**, fins i tot en situacions límit, sí que en té.
- Fer el bé per compassió és valuós, però no moralment suprem.
- El valor moral màxim és actuar **contra la inclinació**.

Idea principal: actuar per deure és el criteri del valor moral.

7. La felicitat: objecte de deure, no fonament de la moral

- Promoure la pròpia felicitat és un deure indirecte.
- Però actuar només per inclinació cap a la felicitat no és moral.
- La felicitat és empírica, indeterminada i subjectiva.

Idea principal: la moral no es fonamenta en la felicitat.

8. L'amor al proïsme com a amor pràctic

- L'amor com a sentiment no pot ser manat.
- Només pot ser manat un **amor pràctic**, basat en la voluntat.
- Fer el bé per deure, fins i tot sense simpatia, és moralment valuós.

Idea principal: la moral no depèn de sentiments, sinó de principis.

9. La voluntat com a raó pràctica

- Només els éssers racionals tenen voluntat.
- La voluntat és la capacitat d'actuar segons lleis racionals.
- En els humans, la voluntat no és plenament racional.

Idea principal: per això la llei moral apareix com una obligació.

10. L'imperatiu: manament de la raó

- Un **imperatiu** és un manament de la raó.
- Expressa una llei objectiva que obliga una voluntat imperfecta.
- El llenguatge del deure és el llenguatge de la raó pràctica.

Idea principal: definició d'imperatiu

11. Imperatius hipotètics i imperatiu categòric

- **Imperatius hipotètics:** depenen d'un fi (habilitat, prudència).
- **Imperatiu categòric:** mana sense condicions.
- Només l'imperatiu categòric és moral.

Idea principal: la moral és incondicionada.

12. L'imperatiu categòric i la universalitat

- Una acció és moral si la seva màxima pot esdevenir llei universal.
- La contradicció revela la immoralitat.
- Aquest criteri és el cànon del judici moral.

Idea principal: pensar si tothom podria actuar com tu.

13. Deures perfectes i imperfectes

- **Deures perfectes:** no admeten excepcions (no mentir, no suïcidar-se).
- **Deures imperfectes:** admeten graus (ajudar, desenvolupar talents).
- Tots es fonamenten en el mateix principi.

Idea principal: distinció de deures

14. La humanitat com a fi en si mateixa

- L'ésser humà té **dignitat**, no preu.
- No pot ser tractat només com un mitjà.
- Aquest és el fonament últim de la moral.

Idea principal: respectar la persona és respectar la llei moral.

15. L'imperatiu categòric com a llei pràctica

- L'imperatiu categòric és l'únic imperatiu que té forma de llei.
- No depèn de cap fi, interès o conseqüència.
- Expressa una necessitat incondicionada i universal.
- És una llei de la raó pràctica, no un consell.

Idea principal: només l'imperatiu categòric pot fonamentar el deure moral.

16. Universalitat de la màxima

- Una acció és moral si la seva màxima pot voler-se com a llei universal.
- La universalització és el criteri racional del judici moral.
- La contradicció revela la immoralitat.

Idea principal: pregunta't si tothom podria actuar segons la teva màxima.

17. Contradicció en la llei o en la voluntat

- Hi ha dues formes d'immoralitat: **contradicció lògica** (no es pot concebre com a llei universal); **contradicció pràctica** (no es pot voler com a llei universal).
- Aquesta distinció fonamenta els **deures perfectes i imperfectes**.

Idea principal: no totes les accions immorals fallen pel mateix motiu.

18. Deures perfectes i deures imperfectes

- **Deures perfectes:** estrictes, no admeten excepcions (no mentir, no suïcidar-se).
- **Deures imperfectes:** admeten graus (ajudar els altres, cultivar talents).
- Tots deriven del mateix principi: l'imperatiu categòric.

Idea principal: la diferència no és de principi, sinó de tipus d'obligació.

19. La transgressió del deure

- Quan actuem immoralment: no volem que la nostra màxima sigui universal; però ens permetem una excepció per a nosaltres mateixos.
- Això mostra una contradicció interna de la voluntat.
- Reconeguem la llei moral, però no la volem seguir.

Idea principal: la immoralitat no és ignorància, sinó incoherència.

20. El deure només pot expressar-se en imperatiu categòric

- El deure implica obligació absoluta.
- Cap imperatiu hipotètic pot fonamentar el deure.
- Només l'imperatiu categòric expressa una veritable legislació moral.

Idea principal: si hi ha deure, hi ha imperatiu categòric.

21. La voluntat com a facultat racional

- La voluntat és la capacitat d'actuar segons lleis racionals.
- Només els éssers racionals tenen voluntat.
- Els humans tenen una voluntat imperfecta, sotmesa a inclinacions.

Idea principal: per això la llei moral apareix com a obligació.

22. Fins subjectius i fins objectius

- Els fins basats en inclinacions són **subjectius i relatius**.
- No poden fonamentar lleis universals.
- Només un **fi objectiu** pot fonamentar la moral.

Idea principal: la moral no pot basar-se en desigs particulars.

23. La humanitat com a fi en si mateix

- L'ésser humà té valor absolut (dignitat).
- No pot ser tractat només com a mitjà.
- Aquesta és la base última de la moral kantiana.

Idea principal: les persones tenen dignitat, no preu.

24. Formulació III de l'imperatiu categòric

- Cal tractar sempre la humanitat: en un mateix; i en els altres com a **fi**, mai només com a mitjà.
- Aquest principi limita qualsevol ús instrumental de les persones.

Idea principal: la moral és respecte a la persona.

25. Aplicació als deures envers un mateix

- El suïcidi és immoral perquè instrumentalitza la pròpia persona.
- No es pot disposar lliurement de la humanitat en un mateix.
- Respectar-se és un deure moral.

Idea principal: també som fi en si mateixos.

26. Aplicació als deures envers els altres

- Mentir, enganyar o explotar és usar els altres com a mitjans.
- Es vulneren la llibertat i la dignitat de la persona.
- Els drets humans es fonamenten en aquest principi.

Idea principal: la injustícia és sempre una forma d'instrumentalització.

27. Deures meritoris i promoció dels fins dels altres

- No n'hi ha prou amb no perjudicar.
- Cal promoure, quan sigui possible, els fins dels altres.
- Això fonamenta la solidaritat i la responsabilitat moral.

Idea principal: la moral exigeix acció, no només abstenció.

28. El criteri últim del judici moral

- El criteri no és el resultat ni el sentiment.
- És la coherència racional de la voluntat.
- La llei moral és autònoma i universal.

Idea principal: la moral és una exigència de la raó pràctica.

FONAMENTACIÓ DE LA METAFÍSICA DELS COSTUMS

(SEL.LECCIÓ DE TEXTOS)

PRIMERA SECCIÓ: TRANSICIÓ DEL CONEIXEMENT RACIONAL COMÚ DE LA MORALITAT AL CONEIXEMENT FILOSÒFIC

La bona voluntat com a condició de la moralitat

No es pot pensar res al món, ni tampoc fora d'ell, que pugui ser considerat bo sense cap limitació, excepte una bona voluntat. La intel·ligència, la capacitat de judici o altres talents intel·lectuals, així com el coratge, la decisió o la perseverança, són qualitats que, des de molts punts de vista, poden ser bones i desitjables. Tanmateix, també poden esdevenir perjudicials si no són guiades per una bona voluntat, és a dir, per un bon caràcter moral.

El mateix passa amb els anomenats dons de la fortuna. El poder, la riquesa, l'honor, la salut o el benestar —allò que habitualment anomenem felicitat— poden reforçar la seguretat personal, però també poden generar arrogància i abús si no hi ha una bona voluntat que orienti correctament aquestes condicions cap a fins que siguin vàlids per a tothom.

A més, una persona raonable i imparcial no pot sentir satisfacció en veure que algú a qui tot li va bé manca completament d'una voluntat moralment bona. Per això, la bona voluntat sembla ser la condició indispensable que fa una persona digna de ser feliç, i no pas la felicitat en si mateixa.

Les qualitats que poden afavorir la bona voluntat

Algunes qualitats poden afavorir la bona voluntat i facilitar que aquesta actuï correctament. Tot i això, aquestes qualitats no tenen un valor moral absolut per si mateixes, ja que sempre pressuposen l'existència d'una bona voluntat. Per aquest motiu, encara que sovint les valorem positivament, no podem considerar-les bones sense cap restricció.

La moderació dels afectes i de les passions, l'autodomini i la capacitat de reflexionar amb serenor són qualitats que, des de molts punts de vista, poden ser bones i fins i tot semblen formar part del valor interior d'una persona. Tanmateix, això no és suficient per considerar-les plenament bones, encara que hagin estat molt lloades al llarg de la tradició filosòfica.

De fet, si aquestes qualitats no es fonamenten en una bona voluntat, poden arribar a ser molt perjudicials. La sang freda d'una persona malvada, per exemple, no només la fa més perillosa, sinó que també la fa més reprovable als nostres ulls del que ho seria sense aquesta capacitat de control.

La bona voluntat és bona en si mateixa

La bona voluntat no és bona pel que fa o pel que aconsegueix, ni tampoc per la seva capacitat d'assolir un objectiu determinat. És bona únicament pel voler, és a dir, és bona en si mateixa. Considerada d'aquesta manera, el seu valor és molt superior al de qualsevol acció que pugui realitzar-se simplement per satisfer alguna inclinació o, fins i tot, el conjunt de totes les inclinacions.

Fins i tot en el cas que, per una situació adversa o per limitacions naturals, aquesta voluntat no pogués dur a terme allò que es proposa, i que malgrat el màxim esforç no aconseguís cap resultat, la bona voluntat conservaria tot el seu valor moral. Això és així sempre que no es tracti d'un simple desig, sinó d'una voluntat activa que posa en joc tots els mitjans disponibles.

En aquest cas, la bona voluntat seria com una joia que brilla per si mateixa, com quelcom que té el seu valor en ella mateixa. Ni la utilitat ni la inutilitat poden augmentar o disminuir aquest valor. La utilitat pot facilitar que aquesta "joia" sigui reconeguda o apreciada en la vida quotidiana, però no és allò que en determina el veritable valor moral, que només poden reconèixer aquells que entenen què és realment la moralitat.

El concepte de bona voluntat i el concepte de deure

Per poder comprendre millor el concepte de bona voluntat, entesa com una voluntat que és valuosa en si mateixa i no en funció dels resultats que produeix, cal analitzar el concepte de deure. La bona voluntat no és una idea que necessiti ser ensenyada, ja que forma part del sentit moral comú; el que cal és explicar-la i aclarir-la.

El concepte de deure inclou el de bona voluntat, però hi introdueix certes limitacions i obstacles subjectius, propis de la condició humana. Aquests obstacles no amaguen la bona voluntat ni en dificulten el reconeixement; al contrari, fan que aquesta destaquí amb més claredat.

Precisament perquè la voluntat humana no és sempre plenament bona, el deure permet veure amb més nitidesa què significa actuar moralment. Així, el concepte de deure ajuda a comprendre millor el valor moral de les accions i posa en relleu la importància de la bona voluntat com a fonament de la moralitat.

Actuar per deure o interès

Deixem de banda, en primer lloc, les accions que són clarament contràries al deure, encara que puguin resultar útils des d'algun punt de vista. En aquests casos, no té sentit preguntar-se si poden ser realitzades per deure, ja que van directament en contra d'ell.

Deixem de banda també aquelles accions que són conformes al deure, però que les persones duen a terme perquè estan motivades per algun interès personal o per una altra inclinació. En aquests casos, és fàcil distingir si l'acció s'ha fet realment per deure o bé per un propòsit egoista.

La dificultat apareix quan una acció és conforme al deure i, a més, la persona té una inclinació immediata a realitzar-la. Un exemple clar és el del comerciant que no cobra un preu excessiu a un comprador inexpert. En un context de molta competència comercial, el comerciant intel·ligent manté un preu fix per a tothom, de manera que tant un infant com qualsevol altra persona són tractats de la mateixa manera.

Així, el client és servit correctament. Tanmateix, això no és suficient per afirmar que el comerciant ha actuat per deure o per principis d'honradesa. El que ha motivat la seva acció és el seu propi benefici, ja que aquesta conducta li permet conservar els clients i el bon funcionament del negoci. Per tant, l'acció no ha estat realitzada ni per deure ni per inclinació moral, sinó simplement per interès.

El valor moral d'actuar per deure . Exemples

Conservar la pròpia vida és un deure i, a més, totes les persones tenen una inclinació natural a fer-ho. Per aquest motiu, la preocupació —sovint angoixosa— que la majoria d'éssers humans tenen per la seva vida no té un valor moral propi, ni la màxima que la guia té contingut moral. Sens dubte, aquestes persones conserven la seva vida d'una manera conforme al deure, però no actuen per deure.

En canvi, quan una persona que ha perdut completament el gust per la vida a causa de les dificultats i del sofriment, i que fins i tot desitja la mort, decideix continuar vivint no per inclinació ni per por, sinó únicament per deure, aleshores la seva acció sí que té valor moral. En aquest cas, la màxima que guia l'acció és moralment valuosa.

Passa una cosa semblant amb l'acció de fer el bé als altres. Ser benefactor quan es pot és un deure, i hi ha persones amb una gran disposició natural a la compassió que troben una satisfacció interior en ajudar els altres i en fer-los feliços. Tot i que aquestes accions són conformes al deure i dignes d'elogi, segons Kant no tenen un autèntic valor moral, perquè estan motivades per la inclinació i no pel deure.

Aquest tipus d'accions poden anar acompanyades d'altres inclinacions, com ara el desig de reconeixement o d'honor, que mereixen lloança i estímulo, però no una estima moral plena. El problema és que la màxima que les guia no és moral, ja que l'acció no es realitza per deure.

Imaginem, en canvi, una persona que no sent cap simpatia especial pels altres, que és de temperament fred i poc sensible al sofriment aliè, però que, tot i això, ajuda els altres sense cap inclinació, només perquè reconeix racionalment que és el seu deure. En aquest cas, l'acció té un valor moral molt superior al d'aquell que actua per bon natural.

Precisament aquí es manifesta el veritable valor del caràcter: el valor moral més elevat, propi d'aquell que fa el bé no perquè li ve de gust, sinó perquè reconeix que és el que ha de fer.

La felicitat com a deure, no com a inclinació

Assegurar la pròpia felicitat és un deure (si més no, indirecte), car la manca d'acontentament amb la pròpia situació, dins una estretor de moltes preocupacions i enmig de fretures insatisfetes, podria esdevenir fàcilment una gran temptació de transgredir els deures. Però, també aquí, sense tenir en compte el deure, tots els homes tenen ja per si mateixos la inclinació més poderosa i més íntima envers la felicitat, perquè és precisament en aquesta idea on totes les inclinacions s'apleguen en una suma. Només que la prescripció de la felicitat té sovint una constitució tal que produeix un gran perjudici a algunes inclinacions, i l'home no pot fer-se cap concepte determinat i segur de la suma de totes les satisfaccions aplegades sota el nom de felicitat. D'aquí que a hom no l'hagi de sorprendre que una inclinació única, determinada pel que fa a allò que promet i a l'època en què pot ser assolida la seva satisfacció, pugui predominar sobre una idea vacil·lant; que un home, per exemple un gotós, pugui elegir d'assaborir allò que li abelleix i de patir allò que pugui esdevenir-li, perquè segons el seu càlcul aquí almenys no s'ha pairat de la fruïció del moment present per l'esperança tal vegada vana d'una felicitat que ha de raure en la salut. Però també en aquest cas, si la inclinació universal envers la felicitat no determinés la seva voluntat, si la salut no entrés, si més no per a ell, d'una forma tan necessària en aquest

càlcul, encara restaria aquí, igual com en tots els altres casos, una llei, és a dir, la llei de promoure la seva felicitat, no per inclinació, sinó per deure, i només per això el seu capteniment té l'autèntic valor moral.

L'amor pràctic com a deure

En aquest sentit s'han d'entendre també els passatges de l'Escriptura que manen estimar el proïsme, fins i tot l'enemic. Un amor entès com a inclinació o sentiment no pot ser manat, ja que els sentiments no depenen de la voluntat.

En canvi, fer el bé per deure, quan no hi ha cap inclinació que ens hi impulsi, i fins i tot quan hi ha una aversió natural que s'hi oposa, és el que Kant anomena un amor pràctic. Aquest amor no és emocional ni basat en la sensibilitat, sinó que neix de la voluntat i es fonamenta en principis racionals de l'acció.

No es tracta, doncs, d'un amor basat en la compassió o en l'empatia espontània, que poden desaparèixer, sinó d'un amor que consisteix a actuar correctament per deure. Només aquest tipus d'amor, que depèn de la raó i de la voluntat, pot ser moralment exigible i, per tant, manat.

SEGONA SECCIÓ: TRANSICIÓ DE LA FILOSOFIA MORAL POPULAR A LA METAFÍSICA DELS COSTUMS

La voluntat com a raó pràctica

Tot allò que existeix a la natura actua segons lleis. Ara bé, només els éssers racionals tenen la capacitat d'actuar a partir de la representació de les lleis, és a dir, a partir de principis. Dit d'una altra manera, només els éssers racionals tenen voluntat.

Com que per actuar segons lleis cal la raó, la voluntat no és res més que raó pràctica, és a dir, la raó aplicada a l'acció. Si la raó determina completament la voluntat, les accions que la raó reconeix com a objectivament necessàries també són assumides com a necessàries pel subjecte. En aquest cas, la voluntat només tria allò que la raó, independentment de les inclinacions, reconeix com a pràcticament necessari, és a dir, com a bo.

Tanmateix, això no és el que passa habitualment en els éssers humans. La nostra voluntat no és plenament conforme a la raó, ja que sovint està sotmesa a condicions subjectives, com ara desitjos, interessos o inclinacions, que no sempre coincideixen amb allò que la raó considera objectivament correcte.

Quan això passa, les accions que la raó reconeix com a necessàries no són assumides necessàriament per la voluntat, sinó que depenen de la decisió del subjecte. En aquest cas, la determinació de la voluntat mitjançant lleis objectives es presenta com un constrenyiment, és a dir, com una obligació. Així, la relació entre les lleis objectives de la raó i una voluntat humana imperfecta s'expressa com l'exigència racional d'actuar segons principis que la voluntat no segueix de manera espontània.

L'imperatiu com a manament de la raó

Quan la raó formula un principi objectiu que obliga una voluntat que no sempre actua d'acord amb ell, aquest principi rep el nom de manament de la raó. La manera com aquest manament s'expressa rep el nom d'imperatiu. És, per tant, la forma que adopta la llei moral quan s'adreça a una voluntat humana que no és plenament conforme a la raó.

El bé moral com a principi objectiu de la raó

Tots els imperatius s'expressen mitjançant el terme "deure", i d'aquesta manera mostren la relació entre una llei objectiva de la raó i una voluntat que, per la seva naturalesa subjectiva, no sempre segueix necessàriament aquesta llei. Per això, el deure es presenta com un constrenyiment, és a dir, com una obligació racional.

Els imperatius indiquen que seria bo fer o deixar de fer una determinada acció, però s'adrecen a una voluntat humana que no sempre actua simplement perquè reconeix que una cosa és bona. Sovint, la voluntat es deixa guiar per altres factors.

És pràcticament bo allò que determina la voluntat a partir de les representacions de la raó, i no pas a partir de causes subjectives com els desitjos o les inclinacions. Això vol dir que el bé moral es fonamenta en principis objectius, vàlids per a tots els éssers racionals, i no només per a un individu concret.

Això és el que distingeix el bé moral de l'agradable. Allò agradable influeix en la voluntat mitjançant la sensació i depèn de la sensibilitat personal de cada individu. En canvi, el bé moral es basa en principis racionals universals, vàlids per a tothom.

Els imperatius i la imperfecció de la bona voluntat

Una voluntat perfectament bona actuaria sempre d'acord amb les lleis objectives del bé. En aquest cas, no caldria parlar d'obligació ni de constrenyiment, ja que aquesta voluntat, per la seva pròpia naturalesa, estaria determinada espontàniament per la representació del bé.

Per aquest motiu, els imperatius no tenen sentit en relació amb una voluntat divina o amb una voluntat plenament santa. En aquests casos, no es pot parlar de deure, perquè el voler ja coincideix necessàriament amb la llei moral.

Els imperatius existeixen, doncs, només en relació amb una voluntat que no és completament bona, com és el cas de la voluntat humana. Serveixen per expressar la relació entre les lleis objectives de la raó i la imperfecció subjectiva d'un ésser racional que no sempre actua segons allò que la raó reconeix com a bo.

Així, els imperatius són la manera com la raó moral s'adreça a una voluntat humana imperfecta, indicant-li què ha de fer perquè no segueix de manera espontània la llei moral.

Els imperatius són hipotètic o categòrics

Tots els imperatius manen d'una de dues maneres: hipotèticament o categòricament.

Els imperatius hipotètics expressen la necessitat pràctica de realitzar una acció com a mitjà per aconseguir un altre fi que es desitja o que és possible que es desitgi. Indiquen què cal fer si es vol obtenir alguna cosa determinada.

En canvi, l'imperatiu categòric expressa una acció com a necessària en si mateixa, sense referència a cap altre fi. No depèn de cap desig ni de cap objectiu particular, sinó que presenta l'acció com a objectivament necessària, és a dir, com una exigència moral vàlida per a tothom.

Distinció entre l'imperatiu hipotètic i l'imperatiu categòric i

Tota llei pràctica presenta una acció possible com a bona i, per aquest motiu, la presenta també com a necessària per a un subjecte que pot ser determinat per la raó. Per això, tots els imperatius són fórmules que indiquen com s'ha de determinar una acció segons el principi d'una voluntat que, d'alguna manera, és bona.

Ara bé, si una acció és considerada bona només com a mitjà per aconseguir una altra cosa, aleshores l'imperatiu que la prescriu és hipotètic. Aquest tipus d'imperatiu indica què cal fer per assolir un objectiu determinat.

En canvi, si una acció és considerada bona en si mateixa, és a dir, com a necessària per a una voluntat que és conforme a la raó, aleshores l'imperatiu que la regula és categòric. En aquest cas, l'imperatiu no depèn de cap fi extern, sinó que actua com el principi determinant de l'acció moral.

Què expressa l'imperatiu?

L'imperatiu expressa quina acció possible hauria de fer una persona perquè aquesta acció sigui considerada bona. D'aquesta manera, representa una regla pràctica que s'adreça a una voluntat humana que no sempre actua immediatament pel simple fet de reconèixer que una acció és correcta.

Això pot passar per dos motius. D'una banda, el subjecte pot no saber sempre què és realment bo de fer. De l'altra, encara que ho sàpiga, les seves màximes personals poden entrar en conflicte amb els principis objectius de la raó pràctica.

Per aquest motiu, l'imperatiu és necessari: serveix perquè la raó indiqui a la voluntat què ha de fer quan aquesta no segueix espontàniament allò que és moralment correcte.

Què representa l'imperatiu hipotètic i el categòric?

L'imperatiu hipotètic indica que una acció és bona en relació amb un objectiu que es vol aconseguir, ja sigui un objectiu possible o real. Quan aquest objectiu només és possible, l'imperatiu és un principi problemàtic-pràctic, ja que depèn d'un fi que potser es vol o potser no. Quan l'objectiu és real i efectivament desitjat, l'imperatiu és un principi assertori-pràctic, perquè indica què cal fer per assolir allò que de fet es vol.

En canvi, l'imperatiu categòric declara que una acció és necessària en si mateixa, independentment de qualsevol objectiu o fi extern. No depèn de cap desig ni de cap finalitat concreta, sinó que presenta l'acció com a objectivament necessària.

Per aquest motiu, l'imperatiu categòric té el valor d'un principi apodíctic-pràctic, és a dir, un principi moral que és necessari i vàlid per a tot ésser racional, sense excepció.

Els imperatius de les ciències

Podem pensar que tot allò que és possible de realitzar gràcies a les capacitats d'un ésser racional pot convertir-se en un objectiu possible per a qualsevol voluntat. Per aquest motiu, els principis de l'acció que presenten una acció com a necessària per aconseguir un determinat propòsit són molt nombrosos.

Totes les ciències tenen una part pràctica, formada per continguts que parteixen del supòsit que un objectiu és possible per a nosaltres, i per imperatius que indiquen com es pot assolir aquest objectiu. Aquests imperatius reben el nom d'imperatius de l'habilitat.

En aquest cas, la qüestió no és si l'objectiu és bo o moralment correcte, sinó simplement què cal fer per aconseguir-lo. Així, les indicacions que permeten a un metge curar un pacient de manera eficaç i les que permeten a un enverinador matar algú amb seguretat tenen el mateix valor des del punt de vista tècnic, ja que en tots dos casos serveixen per assolir l'objectiu proposat.

Com que en la joventut no se sap quins objectius es podran presentar al llarg de la vida, els pares solen procurar que els seus fills aprenguin moltes coses diferents i que desenvolupin habilitats diverses per utilitzar els mitjans adequats per assolir tota mena de fins possibles. Sovint, però, aquesta preocupació per l'eficàcia i l'habilitat fa que es descuidi una altra tasca fonamental: educar el judici moral, és a dir, ajudar els fills a reflexionar sobre el valor dels objectius que podrien arribar a convertir en fins propis.

La felicitat

Tanmateix, hi ha un fi que es pot suposar real en tots els éssers racionals, en la mesura que estan sotmesos a imperatius, és a dir, que són éssers dependents. Aquest fi és la felicitat. No es tracta d'un objectiu possible o incert, sinó d'un objectiu que es pot pressuposar amb seguretat en tots els humans, ja que respon a una necessitat natural pròpia de la seva condició.

L'imperatiu hipotètic que presenta una acció com a necessària per promoure la felicitat és un imperatiu assertori. A diferència dels imperatius que es refereixen a objectius només possibles, aquest no s'adreça a un fi incert, sinó a un fi que es pot suposar a priori present en tot ésser humà.

En aquest context, es pot anomenar prudència, en sentit estricte, la capacitat d'escollir adequadament els mitjans que condueixen una persona al seu major benestar possible. Així, l'imperatiu que indica quins mitjans cal utilitzar per aconseguir la pròpia felicitat —és a dir, la prescripció de la prudència— continua sent un imperatiu hipotètic.

Això és així perquè l'acció no és ordenada de manera absoluta, sinó només com a mitjà per aconseguir un altre objectiu, en aquest cas, la felicitat.

L'imperatiu de la moralitat

Finalment, hi ha un imperatiu que no depèn de cap altre objectiu que pugui ser assolit mitjançant una acció determinada. Aquest imperatiu ordena directament l'acció, sense condicionar-la a cap fi extern. Aquest és l'imperatiu categòric.

Aquest imperatiu no es refereix al contingut de l'acció ni als resultats que se'n puguin derivar, sinó a la forma de l'acció i al principi racional del qual sorgeix. Allò que fa que una acció sigui moralment bona no és el que aconsegueix, sinó la intenció amb què és realitzada, independentment de les conseqüències.

Per aquest motiu, aquest imperatiu rep el nom d'imperatiu de la moralitat, ja que estableix el criteri fonamental que permet jutjar si una acció és moralment correcta.

La distinció dels imperatius en funció de la voluntat

Les tres menes d'imperatius es distingeixen clarament segons el grau de constrenyiment que exerceixen sobre la voluntat. Per fer més comprensible aquesta diferència, Kant proposa anomenar-los, respectant el seu ordre, de la manera següent: regles de l'habilitat, consells de la prudència i manaments o lleis de la moralitat.

Només la llei moral implica una necessitat incondicionada, és a dir, una necessitat que és realment objectiva i vàlida per a tothom. Els manaments morals són lleis que han de ser obeïdes, fins i tot quan entren en conflicte amb les inclinacions personals.

En canvi, un consell també expressa una certa necessitat, però aquesta és només condicional i depèn de factors subjectius, com ara si una persona vol aconseguir la seva pròpia felicitat o benestar. Per això, els consells de la prudència no obliguen de manera absoluta.

L'imperatiu categòric, en canvi, no està limitat per cap condició subjectiva. És absolutament necessari des del punt de vista pràctic i, per això, pot ser anomenat amb tota propietat un manament moral.

Així, es poden classificar els imperatius de la manera següent: els imperatius tècnics, que corresponen a l'habilitat i a l'art de fer coses; els imperatius pragmàtics, que es refereixen al benestar i a la felicitat; els imperatius morals, que regulen la conducta lliure en general, és a dir, els costums.

Anàlisi dels imperatius d'habilitat

Ara sorgeix la pregunta següent: com són possibles tots aquests imperatius? Aquesta qüestió no es refereix a com es pot dur a terme l'acció que l'imperatiu ordena, sinó a com s'ha d'entendre el constrenyiment de la voluntat que l'imperatiu expressa quan ens proposa una tasca determinada.

En el cas dels imperatius d'habilitat, la seva possibilitat no requereix cap explicació especial. Qui vol un objectiu, vol també —en la mesura que la raó influeix decisivament en la seva acció— els mitjans necessaris per aconseguir-lo, sempre que aquests estiguin al seu abast. Aquesta relació és analítica, ja que en el mateix acte de voler un fi està implícit voler els mitjans que permeten assolir-lo.

Quan una persona es representa un objecte com un efecte que pot produir amb la seva acció, es representa alhora a si mateixa com a causa d'aquest efecte, és a dir, com algú que utilitza uns mitjans determinats. Per això, l'imperatiu d'habilitat extreu directament del concepte de voler un fi la necessitat de dur a terme les accions que permeten assolir-lo.

És cert que, per determinar quins són els mitjans més adequats per aconseguir un objectiu, sovint cal recórrer a proposicions sintètiques, com passa en les ciències o en la tècnica. Però aquestes proposicions no afecten l'acte mateix de voler, sinó el coneixement de l'objecte o del procediment.

Per exemple, la matemàtica ensenya mitjançant proposicions sintètiques que, per dividir una línia en dues parts iguals, cal traçar dos arcs de cercle des dels seus extrems. Ara bé, si una persona sap que només amb aquesta acció pot aconseguir el resultat desitjat, aleshores, si vol realment el resultat, vol també necessàriament realitzar aquesta acció. Aquesta relació és analítica, perquè voler un efecte i voler l'acció que el produeix són, en aquest cas, una mateixa cosa.

Anàlisi dels imperatius de prudència

Els imperatius de la prudència coincidirien plenament amb els imperatius de l'habilitat i serien igualment analítics si fos possible definir amb precisió què és la felicitat. Tant en un cas com en l'altre, es podria dir: qui vol un fi vol també, necessàriament segons la raó, els mitjans indispensables per aconseguir-lo que estan al seu abast.

El problema és que el concepte de felicitat és profundament indeterminat. Tot i que tothom desitja ser feliç, ningú no pot dir amb total claredat què vol exactament quan diu que vol la felicitat. Això passa perquè tots els elements que formen la idea de felicitat són empírics, és a dir, provenen de l'experiència. En canvi, la idea de felicitat exigeix un tot complet, un màxim de benestar tant en el present com en el futur.

Cap ésser humà, per molt intel·ligent i capaç que sigui, pot formar-se un concepte segur d'allò que el faria veritablement feliç. Si algú vol la riquesa, pot acabar carregat de preocupacions, enveges i angoixes. Si vol un gran coneixement, pot adquirir una mirada més lúcida que li faci veure amb més claredat mals inevitables. Si vol una vida llarga, ningú no pot garantir que aquesta no sigui una vida plena de sofriment. I fins i tot la salut, que sembla un bé indiscutible, pot portar a excessos dels quals una malaltia hauria protegit.

En definitiva, l'ésser humà no és capaç de determinar amb certesa què el faria feliç, perquè per fer-ho caldria una omnisciència que no té. Per això, en la recerca de la felicitat no podem actuar segons principis racionals determinats, sinó només segons consells empírics, com ara cuidar la dieta, ser estalviador, actuar amb cortesia o ser prudent. Aquests consells solen afavorir el benestar, però només de manera aproximada i no garantida.

D'aquí se'n desprèn que els imperatius de la prudència, parlant amb rigor, no poden ordenar accions com a necessàries de manera objectiva. No són veritables manaments de la raó, sinó més aviat consells. El problema de determinar de manera universal quina acció farà feliç un ésser racional és, en realitat, insoluble.

Per aquest motiu, no és possible formular un imperatiu que ordeni de manera estricta allò que fa feliç, ja que la felicitat no és un ideal de la raó, sinó un ideal de la imaginació, basat en motius empírics i en una suma indefinida de conseqüències futures.

Tot i això, si fos possible indicar amb seguretat els mitjans per assolir la felicitat, l'imperatiu de la prudència seria una proposició analític-pràctica, ja que només es diferenciaria de l'imperatiu de l'habilitat pel fet que, en aquest darrer, el fi és simplement possible, mentre que en el primer es pressuposa com a donat. En tots dos casos, però, es tracta d'imperatius que ordenen els mitjans per aconseguir un fi que es vol, i per això, pel que fa a la seva possibilitat, no presenten cap dificultat teòrica.

Anàlisi de l'imperatiu categòric

En canvi, explicar com és possible l'imperatiu de la moralitat és l'única qüestió que realment necessita una solució filosòfica. Això és així perquè aquest imperatiu no és hipotètic i, per tant, la necessitat que expressa no pot basar-se en cap condició prèvia, com passa amb els imperatius hipotètics.

Cal tenir molt present que l'existència d'un imperatiu categòric no es pot demostrar mitjançant exemples, és a dir, no es pot provar empíricament. De fet, sempre cal sospitar que molts imperatius que semblen categòrics puguin ser en realitat hipotètics de manera encoberta.

Per exemple, quan es diu: «*no has de prometre falsament*», es podria interpretar aquesta prohibició com un simple consell prudent, com si en realitat volgués dir: «*no prometis falsament per no perdre el crèdit o la confiança dels altres si es descobreix*». En aquest cas, l'imperatiu no seria moral, sinó només pragmàtic, ja que estaria orientat a evitar conseqüències negatives.

Si, en canvi, afirmem que prometre falsament és una acció dolenta en si mateixa, i que la seva prohibició és categòrica, no podem demostrar amb certesa mitjançant cap exemple que la voluntat actuï únicament per respecte a la llei moral, sense cap altre mòbil ocult. Sempre és possible que factors com la por a la vergonya o el temor a conseqüències negatives influeixin de manera inconscient en la decisió.

L'experiència no pot demostrar l'absència total d'aquests mòbils, perquè només ens mostra allò que percebem, no allò que podria actuar de manera oculta. Per això, un imperatiu que aparentment sembla moral i incondicionat pot acabar sent, en realitat, només una prescripció pragmàtica, orientada al propi benefici i no a l'obediència desinteressada a la llei moral.

L'imperatiu categòric només pot ser a priori

Per tant, cal investigar com és possible l'imperatiu categòric completament a priori, ja que en aquest cas no podem recórrer a l'experiència per demostrar-ne la realitat. A diferència dels imperatius hipotètics, aquí no tenim l'avantatge que l'experiència ens mostri clarament la seva existència, de manera que l'estudi de la seva possibilitat no és només explicatiu, sinó absolutament necessari.

En aquest punt, cal reconèixer que l'imperatiu categòric és l'únic que parla realment com una llei pràctica. La resta d'imperatius poden ser anomenats principis de la voluntat, però no lleis pròpiament dites. Això és així perquè allò que cal fer només per aconseguir un determinat objectiu sempre és contingent: si renunciem a l'objectiu, també podem renunciar a l'obligació.

En canvi, el manament incondicionat no deixa a la voluntat la possibilitat d'escollir el contrari. No depèn de cap fi ni de cap desig, i per això és l'únic que conté aquella necessitat estricta que exigim a una llei moral.

A més, la dificultat d'entendre aquest imperatiu és especialment gran. L'imperatiu categòric, o llei moral, és una proposició sintètica-pràctica *a priori*. Això vol dir que amplia el nostre coneixement pràctic i, alhora, no depèn de l'experiència. Com que ja és difícil comprendre aquest tipus de proposicions en l'àmbit del coneixement teòric, és fàcil d'entendre que encara ho sigui més en l'àmbit del coneixement pràctic, és a dir, de l'acció moral.

L'imperatiu categòric és l'únic que s'expressa com a llei pràctica

Pel que fa a aquest problema, Kant proposa començar examinant si el mateix concepte d'imperatiu categòric no ens pot proporcionar ja la seva fórmula, és a dir, una formulació que contingui la proposició que només pot correspondre a un imperatiu d'aquest tipus.

Ara bé, la qüestió sobre com és possible un manament absolut, encara que ja en coneguem la forma i el contingut, requereix una investigació més profunda i complexa. Per aquest motiu, Kant deixa aquesta anàlisi detallada per a una secció posterior, on s'estudiarà amb més deteniment el fonament últim de la llei moral.

L'imperatiu categòric conté la màxima de la universalitat

Quan pensem en un imperatiu hipotètic, no sabem d'entrada què conté, perquè el seu contingut depèn sempre d'una condició prèvia, és a dir, d'un fi que es vol assolir. Només quan aquesta condició és donada podem saber què ordena l'imperatiu.

En canvi, quan pensem en un imperatiu categòric, sabem immediatament què conté. Això és així perquè l'imperatiu categòric no depèn de cap condició externa ni de cap objectiu concret. Fora de la llei mateixa, només conté la necessitat que la màxima de l'acció s'ajusti a aquesta llei.

Ara bé, com que la llei moral no està limitada per cap condició particular, el seu tret essencial és la universalitat. Per tant, no resta res més que exigir que la màxima de la meua acció pugui conformar-se amb una llei universal. Aquesta conformitat amb la universalitat de la llei és precisament allò que l'imperatiu categòric presenta com a necessari.

Enunciat general d'imperatiu categòric

L'imperatiu categòric és únic i es formula de la manera següent: actua només segons aquella màxima que puguis voler al mateix temps que esdevingui una llei universal.

Si tots els imperatius del deure poden derivar-se d'aquest principi únic, aleshores, encara que no decidim definitivament si el concepte de deure és o no buit, podem indicar amb claredat què entenem per deure i quin és el seu significat moral.

La universalitat de la llei segons la qual es produeixen els efectes és allò que anomenem pròpiament natura, en el sentit més general del terme: l'existència de les coses en la mesura que està determinada per lleis universals. Per això, l'imperatiu universal del deure també es pot expressar d'aquesta altra manera: *actua com si la màxima de la teua acció hagués de convertir-se, per la teua voluntat, en una llei universal de la natura.*

A partir d'aquest principi, Kant proposa enumerar els deures morals, seguint una divisió habitual: deures envers un mateix i deures envers els altres; deures perfectes i deures imperfectes.

Exemples d'imperatiu categòric

Kant il·lustra el funcionament de l'imperatiu categòric amb diversos exemples concrets, que permeten veure com es pot jutjar moralment una acció a partir del criteri de la universalització de la màxima.

1. El suïcidi (deure envers un mateix – deure perfecte)

Un individu, aclaparat per una sèrie de desgràcies, sent rebuig per la vida i es pregunta si llevar-se la vida no és contrari al deure envers si mateix. La seva màxima seria: *«per amor propi, m'abreujaré la vida si aquesta em promet més mals que béns».*

Quan intenta convertir aquesta màxima en una llei universal de la natura, apareix una contradicció clara: el principi de l'amor propi, que té com a funció conservar i promoure la vida, seria utilitzat precisament per destruir-la. Una natura regida per una llei així entraria en contradicció amb ella mateixa i no podria subsistir. Per tant, aquesta màxima no pot esdevenir una llei universal i és contrària al deure moral.

2. La promesa falsa (deure envers els altres – deure perfecte)

Un altre individu, necessitat de diners, sap que no podrà tornar-los, però està disposat a prometre que ho farà per aconseguir el préstec. La seva màxima seria: *“quan necessiti diners, prometre tornar-los encara que sàpiga que no ho farà”.*

Si aquesta màxima es convertís en llei universal, el mateix concepte de promesa desapareixeria, ja que ningú no confiaria en la paraula dels altres. Això faria impossible assolir el fi que la màxima pretenia. Aquesta màxima entra, doncs, en contradicció lògica quan s'universalitza, i per això és moralment inadmissible.

3. El desenvolupament dels talents (deure envers un mateix – deure imperfecte)

Un tercer individu posseeix talents que podria desenvolupar amb esforç, però prefereix dedicar-se només al plaer i a la comoditat. Es pregunta si aquesta actitud és compatible amb el deure.

Si aquesta màxima es convertís en llei universal, una societat així podria existir, però no es podria voler racionalment. Com a ésser racional, l'ésser humà vol necessàriament que les seves facultats es desenvolupin, ja que li són útils per a múltiples fins. Aquí no hi ha una contradicció lògica, però sí una contradicció en la voluntat. Per això es tracta d'un deure imperfecte.

4. L'ajuda als altres (deure envers els altres – deure imperfecte)

Un quart individu, a qui tot li va bé, decideix no ajudar ningú que es trobi en dificultats, tot i poder fer-ho. La seva màxima seria: “no ajudaré ningú, encara que pugui fer-ho”.

Si aquesta màxima fos universal, la humanitat podria continuar existint. No hi ha una contradicció lògica. Tanmateix, ningú no podria voler racionalment una llei així, ja que tots podem trobar-nos algun dia en una situació en què necessitem l'ajuda dels altres. Una voluntat que aprovés aquesta llei es contradiria a si mateixa.

Aquests exemples mostren com es poden deduir els deures morals a partir d'un principi únic: hom ha de poder voler que la màxima de la seva acció esdevingui una llei universal. Aquest és el criteri fonamental del judici moral.

Algunes màximes no poden ni tan sols ser pensades com a lleis universals sense contradicció: aquestes vulneren deures perfectes o estrictes. Altres màximes poden ser pensades com a universals, però no poden ser volgudes racionalment: aquestes vulneren deures imperfectes o amplis.

Així, tots els deures morals poden ser entesos i justificats a partir de la seva relació amb l'imperatiu categòric, que actua com el principi únic de la moralitat.

La transgressió d'un deure

Quan reflexionem sobre una transgressió d'un deure, ens adonem que, en realitat, no volem que la màxima de la nostra acció esdevingui una llei universal. De fet, això ens resulta impossible. El que volem és justament el contrari: que la norma general continuï sent vàlida per a tothom, però fer-ne una excepció per a nosaltres mateixos, o almenys per a aquella situació concreta, amb la intenció de satisfer una inclinació personal.

Si consideréssim la situació únicament des del punt de vista de la raó, hi trobaríem una contradicció clara: d'una banda, reconeixem que un principi ha de valer objectivament com a llei universal; de l'altra, no volem que aquest mateix principi s'apliqui universalment quan ens afecta a nosaltres, sinó que admeti excepcions.

Tanmateix, aquesta contradicció no és estrictament lògica. Es produeix perquè, en un moment, considerem l'acció des del punt de vista d'una voluntat plenament racional, i en un altre moment des del punt de vista d'una voluntat influïda per les inclinacions. No hi ha, doncs, una contradicció formal, sinó una resistència de les inclinacions davant la prescripció de la raó.

Aquesta resistència fa que la universalitat del principi racional es degradi en una simple generalitat: acceptem la norma en general, però ens permetem excepcions particulars. D'aquesta manera, el principi pràctic de la raó queda a mig camí entre la llei universal i la màxima subjectiva.

Tot i que aquest comportament no es pot justificar racionalment en un judici imparcial, demostra una cosa fonamental: reconeixem realment la validesa de l'imperatiu categòric. Fins i tot quan el transgredim, no el neguem, sinó que intentem esquivar-lo concedint-nos excepcions que considerem menors o forçades per les circumstàncies.

El deure només s'expressa en imperatius categòrics

D'aquesta manera, hem aconseguit demostrar, si més no, que si el deure és un concepte amb significació real i ha d'implacar una veritable legislació moral per a les nostres accions, aquesta legislació només pot expressar-se mitjançant imperatius categòrics, i mai mitjançant imperatius hipotètics.

Els imperatius hipotètics depenen sempre d'un fi o d'un interès previ i, per tant, no poden fonamentar una obligació moral estricta. En canvi, només l'imperatiu categòric expressa una exigència incondicionada, vàlida per a tothom, i és l'únic que pot donar sentit al concepte de deure.

A més, també hem exposat de manera clara i determinada —i això ja és molt— quin és el contingut de l'imperatiu categòric en cadascun dels seus usos. Aquest contingut hauria de contenir el principi de tots els deures, si és que existeixen deures morals en general.

Tanmateix, encara no hem arribat a demostrar a priori que aquest imperatiu categòric existeixi realment, és a dir, que hi hagi efectivament una llei pràctica que mani de manera absoluta, sense cap mena de mòbil extern, i que l'obediència a aquesta llei constitueixi un deure.

La voluntat

La voluntat és la facultat que permet a un ésser determinar-se a actuar d'acord amb la representació de certes lleis. Aquesta capacitat només es troba en els éssers racionals, ja que només ells poden actuar segons principis i no només per impulsos o instints.

Allò que serveix a la voluntat com a principi objectiu de la seva autodeterminació és el fi. Quan aquest fi és donat per la raó, ha de tenir validesa universal, és a dir, ha de valer igualment per a tot ésser racional. En canvi, allò que fa possible l'acció com a camí per assolir un fi rep el nom de mitjà.

El principi subjectiu del desig s'anomena mòbil, mentre que el principi objectiu del voler s'anomena motiu. D'aquí sorgeix la distinció entre: fins subjectius, que es basen en mòbils personals i depenen de les inclinacions; fins objectius, que es fonamenten en motius racionals vàlids per a tots els éssers racionals.

Els principis pràctics poden ser de dos tipus: són formals quan fan abstracció de tots els fins subjectius i no depenen de cap inclinació; són materials quan prenen com a principi aquests fins subjectius, és a dir, quan es basen en mòbils.

Els fins que un ésser racional es proposa lliurement com a resultats de la seva acció —els fins materials— són sempre relatius, ja que el seu valor depèn de la relació amb la facultat de desitjar d'un subjecte concret. Per aquest motiu, aquests fins no poden fonamentar principis universals, ni lleis pràctiques vàlides i necessàries per a tota voluntat racional.

D'aquí se'n deriva que tots aquests fins relatius només poden donar lloc a imperatius hipotètics, i mai a lleis morals universals.

El fonament de l'imperatiu categòric

Ara bé, si existeix alguna cosa l'existència de la qual tingui un valor absolut en si mateixa, és a dir, quelcom que pugui ser considerat un fi en si mateix, aleshores només en això es podria fonamentar una llei moral universal.

Només un ésser o una realitat amb aquest valor absolut pot servir de fonament d'un imperatiu categòric, és a dir, d'una llei pràctica que obligui de manera incondicionada i no depengui de cap fi extern ni de cap interès particular.

Per tant, l'existència d'un fi en si mateix és la condició imprescindible perquè sigui possible una moral basada en imperatius categòrics.

L'ésser humà existeix com a fi en si mateix

Kant afirma que l'ésser humà, i en general tot ésser racional, existeix com a fi en si mateix, i no simplement com a mitjà per a l'ús d'una voluntat qualsevol. Això vol dir que, en totes les accions —tant en les que ens afecten a nosaltres mateixos com en les que afecten altres éssers racionals—, les persones han de ser considerades sempre alhora com a fins, i mai només com a mitjans.

Tots els objectes que són desitjats per les nostres inclinacions tenen només un valor condicionat, ja que depenen dels nostres desitjos i necessitats. Si no existissin aquestes inclinacions, els seus objectes no tindrien cap valor. A més, les inclinacions mateixes no tenen un valor absolut: no són quelcom que hagi

de ser desitjat per si mateix, sinó que, més aviat, tot ésser racional aspira a ser lliure d'estar dominat per elles.

Per això, tot allò que pot ser adquirit mitjançant la nostra acció té sempre un valor relatiu. Els éssers que existeixen independentment de la nostra voluntat però que no són racionals —és a dir, els éssers irracionals— tenen un valor només relatiu, com a mitjans, i per això Kant els anomena coses.

En canvi, els éssers racionals reben el nom de persones, perquè la seva naturalesa els qualifica com a fins en si mateixos. Això significa que no poden ser utilitzats simplement com a mitjans i que, per aquest motiu, limiten moralment el lliure albir dels altres. Les persones són, doncs, objectes de respecte.

Les persones no són fins simplement subjectius, el valor dels quals depengui dels nostres interessos o desitjos, sinó fins objectius, és a dir, realitats l'existència de les quals té valor en si mateixa. Aquest valor no pot ser substituït per cap altre, i tots els altres fins han de situar-se només com a mitjans al seu servei.

Si no existís res amb aquest valor absolut, tot valor seria només condicionat i contingent, i la raó no podria trobar enlloc un principi pràctic suprem sobre el qual fonamentar la moral.

Formulació III de l'imperatiu categòric

Si ha d'existir un principi pràctic suprem i, en relació amb la voluntat humana, un imperatiu categòric, aquest ha de fonamentar-se en allò que és necessàriament un fi per a tothom, precisament perquè és un fi en si mateix. Només un principi d'aquest tipus pot constituir un principi objectiu de la voluntat i, per tant, servir com a llei pràctica universal.

El fonament d'aquest principi és el següent: la naturalesa racional existeix com a fi en si mateixa. Cada ésser humà es representa necessàriament la seva pròpia existència d'aquesta manera, i en aquest sentit aquest principi actua com a principi subjectiu de les seves accions. Però, al mateix temps, aquest mateix raonament s'aplica a qualsevol altre ésser racional, ja que el fonament racional que em permet reconèixer el meu propi valor és vàlid igualment per als altres.

Per això, aquest principi no és només subjectiu, sinó també objectiu, i pot actuar com a fonament pràctic suprem del qual es poden deduir totes les lleis de la voluntat moral.

D'aquesta manera, l'imperatiu pràctic s'expressa així: Actua de tal manera que tractis la humanitat, tant en la teva persona com en la de qualsevol altre, sempre al mateix temps com a fi, i mai només com a mitjà.

Aquest principi estableix el criteri fonamental de la moralitat: el respecte absolut per la persona com a ésser racional i digne. Ara cal examinar si aquest imperatiu pot aplicar-se efectivament a les accions humanes.

Nous exemple d'imperatiu categòric

Per mantenir-nos en els exemples anteriors, podem veure com funciona aquesta formulació de l'imperatiu categòric en diferents tipus de deures.

1. Deure necessari envers un mateix: el suïcidi

Segons el concepte de deure envers un mateix, una persona que pensa en el suïcidi hauria de preguntar-se si aquesta acció és compatible amb la idea de la humanitat com a fi en si mateixa. Si algú, per escapar d'una situació dolorosa, decideix destruir-se a si mateix, està utilitzant la seva pròpia persona només com un mitjà per posar fi al sofriment. Però l'ésser humà no és una cosa: no pot ser tractat simplement com un instrument al servei d'un fi.

En totes les accions, també en aquelles que afecten la pròpia persona, l'ésser humà ha de ser considerat sempre com un fi en si mateix. Per això, no és moralment lícit disposar de la pròpia humanitat com si fos

un objecte: no podem mutilar-la, fer-li mal o destruir-la. (*Kant deixa de banda aquí casos límit —com amputacions mèdiques o riscos assumits per preservar la vida—, que pertanyen a l'anàlisi moral més detallada.*)

2. Deure necessari envers els altres: la falsa promesa

Pel que fa als deures estrictes envers els altres, una persona que vol fer una promesa falsa s'adona immediatament que està intentant utilitzar l'altre com un simple mitjà. Quan enganyo algú amb una promesa que sé que no compliré, faig servir aquesta persona per als meus propis interessos, sense respectar-la com a fi en si mateixa.

És impossible que l'altra persona pugui consentir lliurement aquesta acció, perquè ignora el veritable propòsit. Per tant, no pot contenir en si mateixa el fi de l'acció. Aquesta falta de respecte es fa encara més evident en els atacs contra la llibertat o la propietat d'altri: en tots aquests casos, el transgressor tracta els altres com a instruments, sense reconèixer-los com a éssers racionals amb dignitat pròpia.

3. Deure meritori envers un mateix: el desenvolupament personal

Pel que fa als deures no estrictes envers un mateix, no n'hi ha prou que una acció no contradigui la humanitat com a fi en si mateixa: cal també que concordi positivament amb aquest fi.

En l'ésser humà hi ha disposicions naturals orientades cap a una major perfecció: capacitats intel·lectuals, morals i pràctiques que formen part del fi de la naturalesa humana. Descuidar-les pot no destruir directament la humanitat, però sí que va en contra de la seva promoció. Per això, desenvolupar les pròpies capacitats no és opcional des del punt de vista moral, sinó una exigència derivada del respecte a la pròpia humanitat.

4. Deure meritori envers els altres: la felicitat aliena

Finalment, pel que fa als deures envers els altres, tots els éssers humans tenen com a fi natural la pròpia felicitat. És cert que la humanitat podria continuar existint encara que ningú ajudés activament els altres, sempre que no se'ls perjudiqués. Però això seria només una concordança negativa amb la idea de la humanitat com a fi.

Respectar realment la humanitat exigeix alguna cosa més: promoure, tant com sigui possible, els fins dels altres. Si una persona és un fi en si mateixa, els seus fins han de comptar també per a mi. Per això, la moral kantiana no es limita a "no fer mal", sinó que inclou també l'obligació de contribuir positivament al bé dels altres, sempre des del respecte a la seva llibertat i dignitat.